

„Meg-kedvelted Uram a Te' egy házadat”

Történeti népeinek-dallamok a Klimó Könyvtárban

2006. szeptember 26-án a Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi és Természettudományi Karának dísztermében rövid ízelítő hangzott el a Klimó Könyvtár zenei anyagából – a pécsi Hírös Pannónia Régizenei Együttes előadásában. A műsor a következő volt:

I. 'Soltár: Boldog az olyan ember az Istenben...¹

Ének Szent Adalbertről: A Szentlélektől az ki indéttaték...

Ének Szent Erzsébetről: Magyar Királytúl szármozván...²

Ének Szent Margit szűzről: Pannóniában nőtt teljes szép viola...³

Cantio de S. Petro apostolo⁴

XLV. 'Soltár: Mikor Senakerib a' Jerusálemet...⁵

A hangversenyen felhangzott énekek egy kivételével⁶ vázlatos keresztmetszetét adják a Klimó Könyvtár régi magyar zenei anyagának. A gyűjteményben található katolikus zenei tárgyú művek kisebb részét teszik a magyar nyelvű, illetve magyar zenét tartalmazó kötetek, a 17–18. század magyar egyházi (nép)énekei forrásának pedig csupán három kötet mondható.

Fő érdeklődési területem a régi magyar egyházi zene (15–18. század), így elsősorban az említett három magyar forrás érdekelt – ezen belül is főleg a zoltárok. A három kötet a következő:

1. Illyés István: Soltári és Halottas Énekek. Az eredetileg Nagyszombatban 1693-ban megjelent kötetnek egy 1817-es budai királyi egyetemi „megjobbított” kiadása van meg a Klimó-gyűjteményben. A másik két kötet első kiadású:

2. Náray György: Lyra Coelestis. Nagyszombat, 1695.

3. Bozóky Mihály: Katolikus kar-béli kótás énekeskönyv. Vác, 1797.

Jelen dolgozatomban ezeket a forrásokat ismertetem, illetve a koncerten felhangzott öt eredeti dallam rövid történetét, elágazásait vázolom, valamint az elhangzott feldolgozásokat mutatom be. Mind a dallamokat – egy hibás nyomatú dallamváltozat kivételével –, mind a feldolgozásokat modern kottaképpel adom, hogy ne okozzon olvasási nehézségeket a szöveg közé illesztett zene.

¹ dallama ILLYÉS 1693. 1. (RMDT I 123/I.)

² dallama BOZÓKY 1797. 103. (RMDT II 200/II.)

³ dallama BOZÓKY 1797.

⁴ dallama NÁRAY 1695. 116. (RMDT II 108.)

⁵ dallama ILLYÉS 1693. 68-69. (RMDT I 211/I.)

⁶ A Szent Adalbert-ének egy 1674-es datálású kéziratoss pécsi énekeskönyvből való, 67068 sz. alatt ez is az Egyetemi Könyvtár tulajdona, de tudtommal nem a Klimó-gyűjtemény része. (STOLL 2002 74.) Ezenkívül a továbbiakban tárgyalt öt énekkel ellentétben nem eredeti, hanem ráillesztett, későbbi forrású dallammal rekonstruálva adtuk elő, s mint ilyen, dallamtörténeti szempontból is más megítélés alá esik.

Eredeti kiadási évét tekintve első forrásunk Illyés István esztergomi kanonok 1693-as énekeskönyve, a *'Sóltári és halottas Énekek a' magyar Anya-szentegyház vizsgáztatására...* A Klimo-gyűjtemény példánya, a Budán 1817-ben megjelent *„Megjobbított új-kiadás”* sajnos, sok hibával készült. Az 1. zsolttár dallamtörténeti vázlatánál még visszatérünk ezekre a hibákra.

Bár a mű a 17. század végén jelent meg, a szakirodalom mégis huszonöt, nagy biztonsággal a 16. századra tehető dallam forrásának mondja.⁷ Sajátosan református álláspontot képvisel Illyés kiadványával szemben Csomasz-Tóth Kálmán, amikor „veszteség”-nek mondja az esztergomi kanonok szerkesztői és válogatói munkáját. Ez a munka kétségkívül nem arra irányult, hogy megőrizze a protestáns dallamkincs nagy részét, inkább arra, hogy a 16–17. század folyamán népszerűvé vált – jórészt protestáns graduálisokban, funebrálisokban megjelent és katolikusok kezén is forgó – dallamokból liturgiai és dogmatikai szempontból is kifogástalanná, katolikus használatra is alkalmassá tegye mindazokat, amelyeket csekély változtatással, „nótájokat”, „kezeteket” lehetőség szerint megtartva igazíthat át. Ez a célkitűzés teljesen helyénvaló Illyés részéről, ezt felekezeties elfogultsággént, szűklátókörűséggént felróni neki felekezeties elfogultság, sőt, szűklátókörűség.⁸ Illyés gyakorlati kézikönyvet írt mindennapi használatra, s nem akarta Csomasz-Tóth és társai – kétségkívül nagy értékű és fontosságú – munkáját bő két és fél évszázaddal előbb elvégezni.

Inkább nagyon is fontos és érdekes dokumentuma Illyés kötete az ellenreformáció idején egyéni fordulatot vett és a 18. század végére újabb formájában kikristályosodó magyar katolikus népének-hagyománynak és annak az eredeti ízlésnek, amely máig első hallásra megkülönböztethetővé teszi a katolikus népéneket a protestáns egyházak népénekeitől. Ez az ízlés kétségkívül nagyobb mértékben volt kitéve a 16–19. század folyamán nyugat-európai, német, majd egyenesen „bécsies”, „jozefinista” stb. hatásoknak, mint a magyar reformátusok liturgiai ének-gyakorlata.⁹ A katolikus praxis ugyanakkor hihetetlenül régi, középkori dallamokat is megőrzött. Nyilván azért, mert többszázados virágzási idő, uzualitás rögzítette őket.¹⁰ A szóban forgó dallamok 17–18. századi lejegyzéseinek, valamint a népi használatot 20. században felderítő kutatások eredményeinek összevetése mindenesetre csodálatosan gazdag egykori népének-gyakorlatra utalnak. E tekintetben persze veszteséggel jár minden nyomtatott válogatás megjelenése, legyen az 16. vagy 19. századi, katolikus vagy protestáns.

Ki kell emelnünk továbbá Illyés munkájának egy nagy erényét, már legalábbis könyve első részét, a zsolttárokat illetően. Ő nem egyszerűen azt tette, mint pl. Kájoni, aki énekeskönyvében¹¹ minden használhatónak tartott protestáns éneket

⁷ CSOMASZ-TÓTH 1958. 57–59.

⁸ Vö. ILLYÉS 1693–1817. előszavával. Lásd még PAPP 1970. 46.

⁹ A magyarországi evangélikus egyházra ez már nem volna igaz. A liturgikus zenében ott a kezdetektől erősebb az idegen hatás, pl. az Eperjesi Graduál tanúsága szerint a magyar nyelvű többszólamúsággal – népének-dallamú motettákkal – elsőként ők kísérleteztek.

¹⁰ SZENDREY-DOBSZAY-RAJECZKY 1979. 15. Tegyük hozzá, hogy ez a többszólamú gyakorlat párhuzamos és egyidejű volt a gregorián gyakorlatával.

¹¹ KÁJONI 1676–1979.

közölt – főleg zsoltárokat, csak épp a Vulgata szerinti számozására igazítva őket. Illyés átírta a psalmusok egy tekintélyes részét, és bár távolról sem adott teljes zsoltárkönyvet¹², mégis használható mennyiségű – és minőségű – anyagot nyújtott át a „*Catholicus Oskola-Mesterek*”-nek. Az általa átvett, átírt vagy készített dallamok részben tovább éltek a későbbi nótajelzések és a népi emlékezet tanúsága szerint.¹³ Azaz, népénekként (és ugyanakkor világi népdalként) megtermékenyítő hatással voltak a 18–20. századi magyar melosz-kincsre. Ezzel szemben pl. Szenci Molnár Albert Genfből importált zsoltárainak szinte semmi nyoma sincs a magyar zenei gyakorlatban a református énekeskönyvek lapjain kívül, egészen a 20. századig, amikor egy időre (nem-református szerzők körében is) divatossá lett genfi zsoltárt feldolgozni. Innen nézve, míg Illyés hozzájárult a magyar dallamanyag fejlődéséhez és gazdagodásához, az ellenpéldául vett Szenci Molnár – és dallamainak a reformátusok körében azóta is tapasztalható puritanista használata – inkább kiszorított jó néhány korabeli használatban volt régebbi zsoltárdallamot a genfi melódiák behozatalával.¹⁴

A másik fent említett 17. század végi forrás Náray György *Lyra Coelestis-e*, amely Lőcsén jelent meg 1695-ben. A zólyomi főesperes és esztergomi kanonok munkája rokon Illyésével, amennyiben tudatosan átalakítja azokat a protestáns dallamokat, amelyeket egyáltalán átvesz. Nála a kötetben ismétlődő dallamok is el-eltérnek egymástól, amit Papp Géza úgy említ, hogy Náray „sokkal szabadabban bánt a kezébe kerülő dallamokkal, mint más szerkesztők”¹⁵ Mindenesetre kiolvasható Náray kötetéből és a vele összevetett későbbi forrásokból (pl. épp Bozóky 1797-es énekeskönyvéből) az élő katolikus gyakorlat rögzítésének szándéka. Illyés gyűjteményével csak két dallama közös Náraynak, egyik sem az itt tárgyaltak közül való. Csíki születése és neveltetése miatt elgondolkoztató, hogy a koncertünkön felhangzott Cantio de S. Petro apostolo című ének dallamát Szabolcsi Bence összefüggésbe hozta a csíki ferences Kájoni János gyűjteményében, a Kájoni-kódexben álló chorea dallamával.¹⁶

Van azonban közös anyag a következő forrással, a főnti Szent Péter-dallam megvan ugyanis a harmadik könyvben, Bozóky Mihály *Katolikus kar-béli kótás énekeskönyvében*, amely Vácott jelent meg 1797-ben. Ott az *Üdvözlőgy Krisztusnak drága szent teste* szöveggel áll. A Bozóky-énekeskönyv anyagának egy részét (22 dallamot) közli Papp Géza az RMDT II-ben¹⁷. A kötet teljes anyaga azonban feldolgozatlan, hiszen a 18. századra eső anyagot, a kötet nagyobb részét Bartha Dé-

---

¹² Azt csak az unitárius Bogáti Fazakas Miklós (1583), a református Szenci Molnár Albert (1607) majd a szintén unitárius Thordai János (1627) tették meg. Utóbbi azért, mert Bogáti munkáját szinte teljesen kisajátította az ekkorra az unitáriusoktól elszakadt és önállósult szombatos felekezet. BÁRDOS 1990. 210.

¹³ Vö. SZENDREY-DOBSZAY-RAJECZKY 1979. Néhány példa: RMDT I. 23/I, 75, 232/II. sz. dallamok.

¹⁴ Vö. Szencinek a Psalterium Ungaricum-hoz írott saját előszavával. SZENCI 1607–1971. (RMKT XVII/6.) 15. Továbbá a puritanizmusról és a református énekgyakorlat Szenci Molnár utáni szegényedéséről lásd BÁRDOS 1990. 208. valamint DOBSZAY 1984. 499., ahol épp Csomasz-Tóth Kálmánt idézi.

¹⁵ PAPP 1970. 47.

¹⁶ A Kájoni-kódex 103-103/b oldalain álló choreáról van szó. SZABOLCSI 1959. 309. (20. sz. dallam). A továbbiakat lásd a dallamtörténeti részben.

¹⁷ Felsorolásukat lásd PAPP 1970. 55. a 88. sz. lábjegyzetben.

nes¹⁸ sem és más sem dolgozta fel az RMDT I. és II. kötetéhez hasonlóan. Azaz tulajdonképpen évtizedek óta várat magára az RMDT III. kötetének megjelentetése, amelyben a 18. század énekelt dallamait kellene – az egyházi forrásokat nem mellőzve – összegyűjteni.

Bozóky Mihálynak még dömösi plébános korából maradt fenn egy kéziratos énekgyűjteménye. Ezt az anyagot úgy is tekinthetjük, mint későbbi nyomtatott munkájához való, évtizedekkel korábban megkezdett anyaggyűjtését. Az 1775 körülire datálható kézirat magántulajdonban van, kritikai kiadása valószínűleg sokáig várat még magára. Mindenesetre a Vácott kiadott énekeskönyv anyagával a kéziratos gyűjtemény kevés helyütt korrespondál. A reménybeli elemző-összehasonlító munkának ki kellene térnie ennek okaira, amennyiben a megkezdett anyaggyűjtés és a nyomtatott énekeskönyv közötti különbségek tendenciózusnak mutatkoznának.

Koncertünkön felhangzott a *Magyar királytúl szármozván* kezdetű Szent Erzsébet-ének, amelynek dallama Bozóknál *Ó mennyország ékessége* szöveggel áll. Az összefüggést a szöveg és a dallam között egy pécsi kézirat 191. lapján álló nótajelzés adja meg¹⁹. A másik felhangzott dal, a *Pannóniában nőtt teljes szép viola* változatlanul áll 1797 óta a katolikus népénektárakban.

I. 'Soltár: Boldog az olyan ember az Istenben...

Az Illyés közölte dallamalak kétségkívül régebbi, mint megjelenésének ideje, valószínűleg 16. századi. Szabályos 5+6 metszetű izometrikus 11-es sorai, az egész dallamot két féldallamra bontó sorvégzői (VII, 1, VII) s ennek megfelelő ABCB sorszerkezete még a késő-középkori, talán 15. századi eredetet is megengedik.

Illyés István 1693

Bol - dog az oly - lyan em - ber az Is - ten - ben...

Az I. zsoltárnak ez a dallama 16. századi alakjában megvan egy sor protestáns énekeskönyvben, mindenekelőtt Huszár Gál 1560-as debrecenijében.

¹⁸ A *18 század magyar dallamai* című munkájában nem jelennek meg Bozóky, Szentmihályi stb dallamai. A többi elemző és összefoglaló munka is a század világi illetve tánczenéjéről jelent meg, mint pl. Domokos Pál Péteré vagy Papp Gézáé.

¹⁹ PAPP 1970. 584. a 200. sz. dallam szövegjegyzete (B) A források között már nem említi a pécsi kéziratot (!).

Huszár Gál 1560

Látható, hogy Illyés „modernizálta”, „kifésülte” kissé a dallamot. A szekundnál nagyobb lépéseket eltüntette a szavak (illetve ütemek) belsejéből, egy kivétellel csak ütemhatáron illetve sorhatáron tűrte meg őket. A kivétel is súlytalan helyen áll (2. ü. 2-3. hang), így a 17. század végének skálaszerűen sima menetű, lélegzetvételenként megújuló lendületű dallami ideáljához²⁰ igazodó, önállóbb melódiát formált a darabosabb, határozatlanabb irányú eredetiből.²¹

Az 1560-as Huszár Gál-változat azonban sokban eltér nemcsak Illyésétől, de a reformátusok által a debreceni és kolozsvári 18. századi énekeskönyvekben megőrzött rokonától is. Sokkal több közös vonása van az 1635-ös Eperjesi Graduál 910. lapján (csonkán) megőrzött négyszólamú korál-letét diszkantjával.²² Annyiban is, hogy Illyéssel ellentétben sem Huszár Gál, sem Andreas Glosius²³ nem emeli meg a dallamok VII. fokát (a fenti kottapéldák 4. és 8. ütemeiben álló fizs és f hangok). Huszár egyébként sehol nem használ keresztet vagy más módosítójelet, előjegyzést sem, tehát ebből még nem derül ki, hogyan is énekelték az 1560-as dallamot. Elképzelhető a tiszta dór és a vezetőhangos is.²⁴ Az Eperjesi Graduál letétje a kötet sérülése miatt szintén nem igazít el a kérdésben. (A féldallamot záró motívum feltételezett.)²⁵

---

²⁰ Érdemes volna ezt az állítást alaposan körbejárni, de helyszűke miatt hadd utaljak csak a 17. század két fontos felvidéki magyar tánczenei forrására, a Vietórizs-kódexre és a Lócsei tabulatúráskönyvre (Kivonatatosan lásd SZABOLCSI 1959.), illetve a bennük található táncok kíséretére, és az ezek által körülrajzolt stíluskörre. A táncdallamok természetesen lendületesebbek, ugrásokkal gyakrabban tűzdeltek ugyan, mint Illyés István zsoldárdallamai, de korántsem annyival, hogy föl ne ismerhetnénk bennük a közöset, egy kiegyenlített, inkább nyugodt, mint zaklatott menetű, a melodikus értelemben vett diszsonanciát nagyrészt kerülő dallamideált. Álláspontom illusztrálására felhasználható még BÉKÉSI 2002. előszava (különösen 15-16.), az [A] függelékben (164-177.) adott 20 magyar tánc harmonizálása és a [C] függelék (189-199) feldolgozásai különböző együttesekre.

²¹ Diszkant-dallamról van ugyanis szó, azaz a dallam mintája egy olyan nyugat-európai kórusdarab szoprán szólama, amelynek cantus firmusa a tenor szólam (volt). Tehát egy alárendelt, „másodrangú” szólamból lett a zsoldár 1560-as dallama. Vö. CSOMASZ-TÓTH 1958. 511. (23. sz. jegyzet) és 521. (134. sz. jegyzet)

²² Vö. CSOMASZ-TÓTH 1958. 315-317. 123/I-III. dallam

²³ Az Eperjesi Graduál lejegyzője illetve másolója. „Scripsit Andreas Glosius manu propria.”

²⁴ A különbség jelen esetben nemcsak vezetőhangos vagy anélküli dór hangnemen között áll fenn. A vezetőhangos változat szerkezetileg a későbbi dallamos moll hangsorral volna azonos, egy az európai zenére jellemző dúr-moll rendszer megszilárdulásában nagy szerepet játszó skálával (amely tulajdonképpen a heptatonia secunda egyik modulusa).

²⁵ FERENCZI 1988. I. 393. Vö. CSOMASZ-TÓTH 1958. 317.

A dallam – fenti két teljes változata közül valamelyikben – egészen 1806-ig nyomom követhető az énekeskönyvekben, azután elmaradt. Nótajelzésekben idézik a 16. századi református énekszerzőkön (Szegedi Gergelyen, Bornemisza Péteren) kívül az unitáriusok. Bogáti Fazekas Miklós a 93. zsoltárnál – *Innet Istenről bizont minden higgyjen*; Thordai János a 40. zsoltárnál – *Várom az Urat élő reménységgel*; a 17. századi unitárius énekeskönyvek a *Bűnnek sokasága hogy ha kit iszonyít* kezdetű éneknél.²⁶

A jelen dolgozatban tárgyalt dallamok közül ez az egyetlen, amelynek Klimó-könyvtárbeli forrása romlott. Az 1817-es budai „meg-jobbított” kiadás ugyanis így hozza a zsoltárt:

Az első dallamsorban még csak a 8. hang értéke téves²⁷, itt minima áll semiminima helyett.²⁸ A 2. sor végén a custos lejjebb csúszott egy vonallal. A 3. sorban hasonlóképpen egy vonallal lejjebb csúszott a 10. hang. Amint érthetelen megbicsaklás volna az 1. sor 8. hangját megnyújtani, hasonló módon lóg ki a 3. sorból a dórbeli *mi-ti* lépés. Igaz ugyan, hogy diszkant-dallamról van szó, de Illyés átalakító munkája épp az ilyen, alárendelt szólamra jellemző nagy lépéseket tüntette el a dallamból, ez a leugró kvart tehát nyilvánvalóan nyomdai hiba. A 4. sorban aztán ismét eltűnik az izoritmia, mert a 6-7. hangok minimák, ezenkívül a 7. kottafej ismét egy vonallal elcsúszott, de most fölfelé. Az eredmény, mármint a dallami variáns tulajdonképpen nem rossz, a *l, r-di-r* van olyan jó, mint a *l, t, -di-r* skálament, de a többi forrással összevetve világosan kitűnik, hogy itt is az 1817-es nyomtat a hibás.

A feldolgozásban²⁹ megtartottam a VII. fok Illyés kialakította kettősségét. Erre az volt az elsődleges okom, hogy – a dallam eredetét is szem előtt tartva – polifon feldolgozást akartam készíteni, ha nem is korál jellegűt, mint amilyen az Eperjesi Graduál letétje. Az Illyés-féle dallamváltozat (a diszkant-eredettől függetlenül is) polifónia-ismerő zenei környezetben fogant, ez nyilvánvaló, ha össze-

²⁶ CSOMASZ-TÓTH 1958. 658–659.

²⁷ A hibák az 1693-as kiadáshoz képest értendők. Vö. CSOMASZ-TÓTH 1958. 315–317 és 511.

²⁸ Szabályos metszetű izometrikus 11-es lévén elvárható az izoritmia (tehát akkor az izopódia is). A dallamot végigénekelve pedig a 2. és 3. harmadik sorban adott ritmus tűnik helyesnek, ehhez képest romlott az 1. és a 4. soré.

²⁹ A közölt letét négy szólama a pécsi Hírös Pannónia Régizenei Együttes esetében: C-furulya, ének, mélyhegedű (vagy rebek), gordonka+tenorlant.

vetjük az elsősorban az egyszerűség predikatív erejét használó Huszár Gál-félével. Éppen ezért használtam ki a kétarcú hetedik fok plasztikus erejét a harmóniamenet tervében. Ilyen módon egy 17. századira hangolt dallamot kísértünk kvázi-korabeli harmóniákkal illetve (homofon menetű) ellenszólamokkal, míg a szöveg 16. századi maradt.

I. 'SOLTÁR

Illyés István (1693) Békési-Marton Csaba 2006

Beatus vir qui non abiit etc.

1. Böl - dog az oly - lyan em - ber az Is - ten - ben: Ki go - no - szok - nak nem ment ta - ná - tsak - ban.

És ha - mis - sak - nak le - nem ált szé - kek - ben, Hi - tet - le - nek - nek nem járt ő ú - ty - tyok - ban.

De hát kevés kivétellel minden népénekünk ilyen. Sokkal gyakrabban fordul elő, hogy pl. Tinódi 1540-es évekbeli dallamára 20. századi szöveget éneklünk, mint az, hogy egykorú, esetleg ugyanegy szerzőtől való a dallam és a szöveg. A másik okom az Illyés-dallam változatlan felhasználására az volt, hogy véleményem szerint a 17. századi hangszeres gyakorlat ismert emlékei egy-két fontos kérdésben nagyon jól eligazítanak. Abban persze nem, vagy legalábbis ritkán, hogy vajon egy adott helyen fel kell-e emelni egy fokot a dallamban. De abban igen, vagy legalábbis elég gyakran, hogy amennyiben elfogadjuk, hogy a hangkészletben mely hangoknak fordulhat elő csak egy és melyeknek két alakja, akkor mely hangzatokból állhat az a harmóniasor, amely ezt a hangkészletet használja. Ez a megegyezés egy viszonylagos stiláris egységet garantál az egyes feldolgozásokra nézve, és megszabadít az egyes hangok és egyes módosítójelek fölötti, általában meglehetősen zeneietlen töprengéstől.

Illyésnek a többi változathoz képest simább, egyértelműbb menetű és (meglepetésektől mentes) harmonizálásra alkalmasabb dallama mindenesetre mintha éppen ezt az általam is figyelembe venni kívánt 17. századi hangszeres gyakorlatot jól ismerő és szem előtt tartó muzsikusz verziója lenne; feldolgozásom ezt használja ki.

Az I. zsoltárnak mindemellett van egy másik dallama is, és ez a katolikus és református énekeskönyvek tanúsága szerint elterjedtebb, népszerűbb, azaz a melódiát több énekhez használták fel a 16–18. században.³⁰ Ez a mixolíd dallam 4+4+3-as osztású izometrikus 11-es, sorvégzői pedig 4, 1, 2, azaz itt is egyenrangú két félre bomlik a négy sor, és a két féldallam utótagja itt is azonos (ABCB).

Cantus Catholici 1651

Bol-dog az oly-lyan em-ber az Is - ten - ben...

Magyar királytól szármozván...

A Szent Erzsébet ének dallama kiterjedt családhoz tartozik. Az 1674-es kassai Cantus Catholiciben az *Infinitae bonitatis* dallamával áll³¹, ez az RMDT II 200/I-es dallam, amelynek első előfordulása CC 1651 33.³² A latinnyelvű karácsonyi éneknek mind a dallama, mind a versformája népszerű lehetett a 17. században, ezt mutatja a számos alkalmazás és nótajelzés. A 200/I-es melódia azonban nagyon rosszul énekelhető a szövegre, ezért (és a fent már említett, Papp Gézától idézett nótajelzés miatt³³) a Bozóky-énekeskönyv magyar nyelvű énekét, *Oh, Mennysorság ékessége...*³⁴ vettem alapul az előadott feldolgozás elkészítésekor. Ez nyilvánvalóan ugyanaz a barokk dallam, de immár magyar énekszövegre alkalmazva. Még közelebb áll mai prozódiai elképzeléseinkhez a 200/IV-es dallam, Kovács Márk 1842-es változata *Jaj mit látok, mit szemlélek...* kezdettel.³⁵

Álljon itt tehát a három említett (17., 18. és 19. századi) dallamváltozat első motívuma az összevetés kedvéért.

Cantus Catholici 1651

In - fi - ni - tae bo - ni - ta - tis, & im - men - sa cha - ri - ta - tis...

³⁰ RMDT I 95/I. CC 1651 *Drága színben öltözött menyasszonyság* illetve Kv 1744 *Drága dolog az Úristent dicsérni*. Az I. zsoltár szövegével megvan pl. a Kájoni-Cantionaléban (KÁJONI 1676.). Lásd még PAPP 1942. 15. sz. dallam (37. o.)

³¹ RMKT XVII/15a 667.

³² PAPP 1970. 313.

³³ Lásd a 19. jegyzetet!

³⁴ BOZÓKY 1797. 103.; RMDT II. 200/II.

³⁵ Említést érdemelnek még udvarhelyszéki és bukovinai népének-változatai (SZENDREY-DOBSZAY-RAJECZKY 1979. I köt. 184. és II. köt. 84. [RMDT] II/200-as dallam b-d példák)

Bozóky Mihály 1797

Oh Menny - or - szág' é - kes - sé - ge, Ké - ru - bim é - des sze - rel - me...

The image shows a musical score for Bozóky Mihály's 1797 work. It consists of two staves. The top staff is a vocal line in treble clef with a key signature of one flat (B-flat) and a common time signature (C). The melody is simple, with lyrics written below the notes. The bottom staff is a piano accompaniment line, also in treble clef, with a key signature of one flat and a common time signature. It features a simple harmonic accompaniment of the vocal line.

Kovács Márk 1842

Jaj mit lá - tok, mit szem - lé - lek, Mi - dón ke - reszt - fá - ra né - zek...

The image shows a musical score for Kovács Márk's 1842 work. It consists of two staves. The top staff is a vocal line in treble clef with a key signature of one sharp (F#) and a common time signature (C). The melody is more complex than the previous one, with lyrics written below the notes. The bottom staff is a piano accompaniment line, also in treble clef, with a key signature of one sharp and a common time signature. It features a simple harmonic accompaniment of the vocal line, including a triplet of eighth notes in the second measure.

A feldolgozás mindezek alapján a 17. századi barokk dallamból és – az előző és a többi feldolgozáshoz hasonlóan – a 17. századi magyar hangszeres (tánc)zenei gyakorlatból indul ki. A fenti dallamváltozatokat és a Szendrey–Dobszay–Rajeczky (1979) első kötetének 184. oldalán adottakat is figyelembe véve indokoltnak tűnik az explicit ütemváltás, azaz a 3/2-es és a 6/4-es ütemek kiírt váltása. Ezt elsősorban a CC 1651 dallama támasztja alá, nemcsak azért, mert egyedül ez áll a Szent Erzsébet-énekhez hasonlóan páratlan (3/2-es) ütemben, hanem mert ez tartalmaz egyedül (implicit) ütemváltást, mégpedig a verse formájával analóg módon és helyen. Ennyiben tehát indokolt volt a Bozóky-féle 18. századi, párosüteművé magyarosodott és népénekké egyszerűsödött dallamot a barokkos költemény kedvéért újból mozgalmasabbá tenni. Ugyanakkor igyekeztem megőrizni a népének-jelleget is, ezért a kísérő szólamok nagyrészt együtt mozognak a dallammal, a harmóniák nagyon egyszerűek (az írott négy szólam³⁶ is tulajdonképpen csak három), és a nyugat-európai zenére oly jellemző súlyos disszonancia – súlytalan konsonancia hullámzás itt csak gyengén érvényesül.³⁷

³⁶ A feldolgozás szólamai: ének, hegedű, gordonka, oktávbaszuslant és tenorlant.

³⁷ A magyarországi 17. századi hangszeres gyakorlat általam ismert részével összhangban.

MAGYAR KIRÁLYTÚL SZÁRMOZVÁN

Békési-Marton Csaba 2004

♩=84

1. Ma - gyar ki - rály - tül szár - moz - ván, Nagy Her - czeg - nek el - a - dat - ván; De Szent Er - sé - bet,

csak Is - tent szom - júz - ván; Éj - jel és nap - pal, Is - ten - nek szol - gált;

sok ja - va - i - val sok kol - dust táp - lált; Sa - nya - rú - ság - gal

Jé - sus - hoz kö - zel járt.

Pannóniában nőtt teljes szép viola...

Jellegzetes 18. századi ének, nagyon valószínű, hogy Bozóky sajátja. Mindenesetre nem fordul elő 1797 előtt másnál, még a sok énekeskönyvből kompilált Szoszna Demeter György-féleiben sem.³⁸

Az AABCD³⁹ szerkezetű dallam D tagja az A tag második fele, jellegzetes (rokokó) aszimmetrikus visszatérést adva a melódia végén. Az éneket változatlanul hozzák a népénektárak 1797 óta. Nem is a dallam adja fel a leckét, hanem a kíséret. A *Pannóniában nőtt teljes szép viola* Bozóky énekeskönyvében jónéhány

³⁸ GACS 1938. 15–41.

³⁹ Elképzelhető négy sorba való osztás is, ekkor AABC volna a sorszerkezet. Az AABCD-nél maradván a metrum 12, 12, 8, 8, 6, a sorvégzők pedig 1, 1, VII, V. Jellegzetes még a németes-bécsies hangterjedelem: III-b3, ez a magyar (nép)zenétől idegenül magasan álló alaphang Bozóknál nem ritka.

100–200 évvel régebbi ének között áll, s a mai gyakorlat is az egységes kíséret illetve egységes stílusú megszólaltatás pártján áll az összes „régí népéneket” azaz nagyjából 1800 előttiéket illetőleg. Ennél fogva megtartottam a szerény harmonizálást, mint a koncerten (és általában a koncertjeinken) fölhangzott egyházi (nép)énekek közös jellemzőjét – mondhatni, alaphangulatát –, de mozgalmasabb szólamokat tettem az egyszerű melódia alá, hogy az ellenpontozás nagyobb szerepet kapjon ebben a dallamban, amely az ismétlés eszközével él legföltünőbbben.

PANNÓNIA-BAN NŐTT TELJES SZÉP VIOLA

Bozóky Mihály (1797)

Békési-Martón Csaba 2004

$\text{♩} = 102$

Pan - nó-ni - á-ban nőtt, tel - jes szép vi - o - la, Jó ma - gyar nem - zet - nek

biz - ta - tó haj - na - la. Szűz szent Mar - git, e - se - dez - zél Nem - ze - tünk - ért

az Is - ten - nél, Szép ma - gyar li - li - om!

A feldolgozásnak része továbbá egy négyszólamú⁴⁰ instrumentális bevezető, amely tulajdonképpen a Bozóky-dallam bemutatása. Az 1797-es dallam pedig a feldolgozásban adottal azonos, kivéve a két rövid sort. A 8 szótagú sorok utolsó két-két hangja Bozóknál negyed, az utolsó negyed minkét 8-as sorban fermatával –, s így hozzák a népénektárok is:

Bozóky Mihály 1797

Szűz szent Mar - git, e - se - dez - zél nem - ze - tün - kért az Is - ten - nél,

⁴⁰ A fenti feldolgozás szólamai: ének, hegedű (vagy mélyhegedű), gordonka+tenorlant. Az itt nem adott bevezető: F-furulya, hegedű, gordonka, oktávbaszuslant és tenorlant.

A feldolgozásban kiírt lassítás nem változtatta meg az ének karakterét, de lehetővé tette a többszólamú zárlat kidolgozását. Látható továbbá, hogy az eredeti dallam legalább egyhelyütt rossz prozódiajú: a 3. sor első ütemében (Szűz Szent Margit) alkalmazkodó ritmussal ki kell igazítani a kezdő nyújtott ritmust egyenlő vagy majdnem egyenlő két hangra.

Cantio de S. Petro apostolo

Amennyire rokotalanok (és következmények nélkül állók) a Bozóký-énekeskönyv dallamai – például a fent említett két ének Szent Erzsébetről és Szent Margitról –, annyira népes és sokfelé ágazó családdá szaporodott a magyar népének-gyakorlatban a következő dallam, a *Cantio de S. Petro apostolo*.

Náray György 1695

Szent Pé-ter A-pos - tol nagy di - csi - re - tit...

A középkori eredetűnek sejthető dallam egyik, a 16-17. században megszárdult változata a Náray György *Lyra Coelestis*-ében található Szent Péter-ének.⁴¹ Ennek a variánsnak a közvetlen továbbélése nem mutatható ki a forrásokban. Annál bővebben adatolt azonban a dallamnak népi hagyományban való jelenléte⁴², valamint a rokon változatok elterjedtsége a 17-19. századi énekeskönyvekben. Megvan például Bozókýnál: *Üdvözlégý Krisztusnak drága szent teste*⁴³, Kovács Márknál: *Királyok királya*⁴⁴, hogy csak a már eddig is szóba került forrásokat említsük. A dallam továbbá rokona a Rákóczi-nótának (illetve népes dallamcsaládjának) is.⁴⁵ Szabolcsi pedig a 17. század világi dallamairól szólva felmutatja Náray énekének egy hangszeres átíratát – egy Choreát – a Kájoni-kódexből:⁴⁶

Kájoni-kódelex 1634-71

⁴¹ SZENDREY-DOBSZAY-RAJECZKY 1979. II. köt. 70.

⁴² SZENDREY-DOBSZAY-RAJECZKY 1979. I. köt 146. és II. köt. 71. b-u példák.

⁴³ BOZÓKÝ 1797. 93.

⁴⁴ KOVÁCS 1842. I. 93.

⁴⁵ Az „Üdvözlégý Krisztusnak” – „Csillagom, révészem” – „Rákóczi nóta” dallamcsoport koráról, eredetéről és elterjedéséről folytatott kutatásoknak és vitáknak kiterjedt irodalma van, itt most csak Kodály öszszevetését emlíjtük meg. (KODÁLY 1952 45–46.)

⁴⁶ Lásd a 16. jegyzetet!

A tánczenei párhuzam erős és világos, jól mutatja egyrészt a dallam meggyökerezettségét a 17. századi gyakorlatban, másrészt közvetlenül igazolja eljárásomat, hogy a ritmikailag – de főként harmóniailag – gazdagabban dokumentált⁴⁷ tánczenei anyagot felhasználok a velük egykorú, dallamilag is rokonságot mutató egyházi énekek feldolgozásához.

Az 1695-ös lejegyzésében 11, 11, 9, 9-es metrumú, 1, 1, b3-as sorzárlatokat mutató dallam változataiban sem lépi túl a 11, 11, 8, 8 illetve 11, 11, 10, 8-es heterometria által jelzett határokat. Jeles változatok: a sopronmegyei Fertőszéplakon gyűjtött *Ki negyven nap előtt*⁴⁸, amely rokon a Bozóky-énekeskönyvi, 4. fokig emelkedő változattal,⁴⁹ valamint a Giczén (Gömörben) gyűjtött *Rákóczi, Bezerényi*,⁵⁰ amely a Rákóczi-nóta variánsa. A legtöbb változatban azonban a *Szentséges Szűz Mária, szép liliumszál* kezdetű búcsús énekhez illetve az *Üdvözlégy Krisztusnak drága szent teste* kezdetű Oltáriszentség-énekhez kötődik a dallam. A *Lyra Coelestis*-ben álló 12 versszaknyi szöveg Nárayé lehet, másutt nem fordul elő, sőt az azonos dallamú Szűzanya-litánia is Náray alkalmazásának tűnik.⁵¹ Meg kell továbbá jegyeznünk, hogy az erdélyi (Csík, Háromszék, Udvarhely) és moldvai (Lujzikalagor) előfordulások megegyeznek a Kájoni Cantionale (1676) és a Deák-Szentes kézirat (1774) litániaszerű változataival.⁵²

A feldolgozás⁵³ mindezek szem előtt tartásával készült. Különös, de mivel a Náray-dallam egyszerűbb, primérből lüktetésű, szillabikus hangsúlyrendje darabosabban érvényesül (4/4-ben), ezért táncos lejtésű feldolgozásként erőteljesebb, dinamikusabb hatású, mint a melizmatikus, sok súlytalan váltó- és díszítőhangot tartalmazó Chorea (2/2-ben).

---

⁴⁷ Három nagy tánczenei forrásunk, a Vietórisz-kódex, a Kájoni-kódex és a Lőcsei Tabulatúráskönyv – lévén mindhárom virginálkönyv – a jobbkezőben írott dallamokat alátámasztja legalább egy balkézszólammal, de egy-két táncdarab esetében több hanggal is. Ez pedig elég jól eligazít egyrészt a szóhajóható harmóniák s általában a harmóniai terv dolgában, másrészt pedig a diszsonanciák kezelésének kérdésében.

⁴⁸ SZENDREY-DOBSZAY-RAJECZKY 1979. I. köt. 148. II/108. I példa.

⁴⁹ S eképpen az RMDT I 237-es dallammal is.

⁵⁰ SZENDREY-DOBSZAY-RAJECZKY 1979. I. köt. 148. II/108. t példa.

⁵¹ PAPP 1970 507. 108. dallam jegyzete. A litánia NÁRAY 1695. 181.

⁵² Vö. SZENDREY-DOBSZAY-RAJECZKY 1979. II. köt. 70-71.

⁵³ A szólamok: C-furulya (tenor), ének, rebek (vagy mélyhegedű), gordonka és tenorlant.

CANTIO DE S. PETRO APOSTOLO

Náray György (1695)

Békési-Marton Csaba 2006

♩=90

Szent Pé - ter A - pos - tol nagy di - csé - re - tit Ú - ji - csuk vi - gad - va tart - ván ün - ne - pit,

Ó, Szent Pé - ter öldgy meg bű - nünk - tül, Nyerj ir - gal - mot az Ur Is - ten - tül.

Összevetésül álljon itt a Kájoni-kódex Choreája eredeti kíséző (basszus-) szólamával és egy lehetséges közép szólammal.

CHOREA

Kájoni-kódex (1634-71)

(Békési-Marton Csaba 2006)

♩=62

XLV. 'Soltár: Mikor Senakerib a' Jerusálemet...

Kisebb, de annál rendezettebb család tagja viszont utolsó dallamunk. A Klimó Könyvtár „énekelhető anyagából” tartott koncertünket a 45. zsoltár egyik dallamváltozatával zártuk, amely Illyés István *Sóltári Énekeiben* így áll:

Illyés István 1693

Mi - kor Sen - na - ke - rib a Je - ru - sá - le - met...

The image shows a musical score for a vocal line in G major, 4/4 time. The melody consists of quarter and eighth notes, with a final cadence. The lyrics are written below the notes.

A dallam őse Horatius Carminum Liber I. 1. sz. ódájának (Maecenas atavis edite regibus) Tritonius (Traybenraiff) Péter „Melopoeiae... super XXII genera carminum...” (Augsburg 1507) című humanista metrikus ódagyűjteményében az első négyszólamú tétel cantus firmusa, azaz tenorszólama.⁵⁴ Kis eltéréssel hozza ugyanezt a tételt Honterus János 1548-as brassói *Odae cum harmoniis*-e.⁵⁵ A kolozsvári 1744-es énekeskönyv dallama még kevés hibával ugyanez, de 1806 után már elmarad a nyomtatott református anyagból. Az 1507-es dallam a következő:

Peter Tritonius 1507

Mae - ce - nas a - ta - vis e - di - te re - gi - bus...

The image shows a musical score for a vocal line in G major, 4/4 time. The melody is similar to the 1693 version but includes a fermata on the final note. The lyrics are written below the notes.

Látható, hogy Illyés dallama csak a *Choriambicum Asclepiadeum*-ot, azaz a kis aszklepiadészi antik strófát hozza pontosan, egyebekben meglehetősen eltér eredetijétől. Legfőltűnőbb talán a hangnemi eltérés. Tritonius 1507-ese az ion hexachord mintapéldánya, 3, 5, 2-es sorvégzői is a kialakulófélben lévő dúr-zene sarokkövei. Illyés 1693-as dallama mixolidiként indul és dórként fejeződik be, terce módosul, ennek megfelelően nincs is terc sorvégzője (5, 5, 2). Tritoniusé harmóniát kíván és maga is harmónia-körülírás. Illyésé jobban megáll önmagában, cserébe kevésbé harmonikus (értelmű), s ennyiben magyarabb melódia.

Illyés változata a Deák-Szentes kéziratban (1774) fordul még elő csekély változtatással, míg az 1507-es dallam sok kuruckori ének nótajelzéseként szerepel. Jellegzetes indítása feltűnik még két református énekben a kolozsvári 1744-es énekeskönyvből.⁵⁶

A feldolgozás⁵⁷ kihasználja, hogy Illyés melódiájában ismét van egy fontos kétarcú hang. Az 1. zsoltárban a VII. fok, itt a 45. zsoltárban a 3. fok vesz fel két különböző alakot. A harmonizálás mehetne az induló mixolidot (a szubdomináns régió felé) dórrá elszínező esz által kijelölt irányban is, de izgalmasabb a domináns területről vett ellensúly, a dallam első két sorában megjelenő fisz, mint a g-

⁵⁴ CSOMASZ-TÓTH 1959. 387. 211/III jegyzete 576.

⁵⁵ CSOMASZ-TÓTH 1967. 219.

⁵⁶ *Mikor e széles világ...* Kv 1744 237., és *Mondjatok ditséretet...* Kv 1744 359. (RMDT I 92. és 93. dallamok)

⁵⁷ A szólamok beosztása: C-furulya, ének, rebek (vagy mélyhegedű), gordonka+tenorlant.

zárlatok vezetőhangja. A harmóniak egyébként követik és megtámasztják az Ilyés-dallamban némileg módosult AA_vBB_v szerkezetet, de nem követik semmiépp a metrikus kardalok hangzatait.

Illyés István (1693)

XLV. 'SOLTÁR

Deus refugium nostrum etc.

Békési-Marton Csaba 2002/06

$\text{♩} = 108$

1. Mi - kor Se - na - ke - rib a Je - ru - sá - le - met Meg - szál - lot - ta va - la, hány - ja nagy e - re - jét:

Az hív E - ze - ki - ás né - zicsak Is - te - nét; És így vár - ja be - lől né - pe se git - sé - gét.

Az antik metrum 11/4-ben való leírása természetesen vitatható, mint ahogy az is, hogy a tétel végén maszkulin zárlatot írtam a 4. dallamsor két ütemre törésével (9/4-ben az első 11 szótag, külön ütem egyén a zárószótag). A sorok 10. hangjának megnyújtása teszi lehetővé, hogy a negyed maradjon a méretegység, így statikusabb lett kissé a dallam. Le lehetett volna írni 19/8-ban is, a Tritoniuséhoz hasonlóan fermátás sorzáró hangokkal, de a fenti kamara-többszólamúság kivitelezhetőbb így, szünetekkel tagolt 11/4-ben.

A pécsi, 2006-os Klimó Könyvtári konferencia régizenei hangversenyén elhangzott utolsó énekünk utolsó elhangzott versszakából vettem dolgozatom címet: „*Meg-kedvelted Uram a Te' egy házadat'*”. Kedves a szívünknek ez a katolikus gyűjteményből vett református ének, németből magyarosodott dallamával, Úrisztenhez kiáltó keretes zsoltárparafrázis-szövegével. Egymagában igaz tüköre a Klimó-gyűjtemény régi magyar zenei anyagának.

IRODALOM

- BÁRDOS 1990 (MZT II) Bárdos Kornél (Szerk.): Magyarország zenetörténete II. 1541–1686. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1990.
- BÉKÉSI 2002 Békési Zsolt Csaba: Száz régi magyar ének. Kairosz Kiadó, Budapest, 2002.
- BOZÓKY 1797 Bozóky Mihály: Katolikus kar-béli kótás énekeskönyv. Vác, 1797.
- CSOMASZ–TÓTH 1958 (= RMDT I) Csomasz–Tóth Kálmán: A XVI. század magyar dallamai. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1958.
- CSOMASZ–TÓTH 1967 Csomasz–Tóth Kálmán: A humanista metrikus dallamok Magyarországon. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1967.
- DOBSZAY 1984 Dobszay László: A magyar dal könyve. Zeneműkiadó, Budapest, 1984.
- FERENCZI 1988 Graduale Ecclesiae Hungaricae Epperiensis 1635. Musicalia Danubiana 9. (Szerk. és bev.) Ferenczi Ilona. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1988.
- GACS 1938 Gacs B. Emilián, O.S.B.: Szoszna Demeter György kéziratosa énekeskönyve (1714–1715). Pannonhalmi Szemle Kiadóhivatala, Pannonhalma, 1938.
- HUSZÁR 1560 Huszár Gál: A Keresztyéni Gyülekezetben való Isteni Dicséretetek. Debrecen, 1560. Faksimile in: Bibliotheca Hungarica Antiqua XII. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1983.
- ILLYÉS 1693–1817 Illyés István: Soltári és Halottas Énekek. Nagyszombat, 1693. Újabb kiadása: Buda, 1817.
- KÁJONI 1676–1979 Kájoni János: Cationale Catholicum. Csík, 1676. In: Domokos Pál Péter: ...Édes Hazámnak akartam szolgálni... Szent István Társulat, Budapest, 1979.
- KODÁLY 1952 A magyar népzene. Harmadik kiadás. Zeneműkiadó, Budapest, 1952.
- KOVÁCS 1842 Kovács Márk: A keresztény katolikus isteni tiszteletnek minden ágaira ki-terjedő énekes könyv. k. h. n. 1842.

- NÁRAY 1695 Náray György: *Lyra Coelestis*. Lőcse, 1695.
- PAPP 1942 Papp Géza: *A magyar katolikus egyházi népének kezdetei*. Magyar Kórus, Budapest, 1942. (MK 9511)
- PAPP 1970 (= RMDT II) Papp Géza: *A XVII század énekelt dalamai*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1970.
- RAJECZKY 1988 (= MZT I) Rajeczky Benjamin (Szerk.): *Magyarország zenetörténete I. Középkor*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1988.
- STOLL 2002 Stoll Béla: *A magyar kéziratos énekeskönyvek és versgyűjtemények bibliográfiája (1542–1840)*. Második, javított és bővített kiadás. Balassi Kiadó, Budapest, 2002.
- SZABOLCSI 1959 Szabolcsi Bence: *A XVII. század magyar világi dallamai*. In: Szabolcsi Bence: *A magyar zene évszázadai. Tanulmányok*. I. kötet. (Szerk.) Bónis Ferenc, Zeneműkiadó, Budapest, 1959.
- SZENCI 1607–1971 (= RMKT XVII/6.) Régi Magyar Költők Tára XVII. század 6. Szenci Molnár Albert költői művei. (Szerk.) Stoll Béla. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1971.
- SZENDREY-DOBSZAY-RAJECZKY 1979 Szendrey Janka-Dobszay László-Rajeczky Benjamin: *XVI–XVII. századi dallamaink a népi emlékezetben*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1979.

„You have found grace in your church, my Lord”
Historical Folk Songs in the Klimo Library

CSABA BÉKÉSI-MARTON

The occasion for this paper was an early music concert. The conference of the Klimo Library gave me the opportunity to deliver this selection of music by offering a concert from the musical pieces available in the library. The early ecclesiastical musical sources of the Klimo Collection are mostly in Latin. There are only three volumes in Hungarian which are primary sources to early musical heritage. The first part of the paper is a brief presentation of these sources, then I give an outline of the history, connections and groups of the performed melodies. Some of them have medieval, perhaps fifteenth-century origins, some are dated from the end of the eighteenth century. The earlier the melodies are, the wider is the range of the later sources which contain them in their *ad notam* part.

Any modern delivery requires an interpretation not only because of the modern instruments but also because of the different reception of chamber music. There is a need for „*interleaving*” music and text. We have to complete the polyphonic pieces which are available only in fragments or are related only in secondary sources, therefore we have to find parallel evidences in the more completely extant sources from the same type of musical heritage. Such a source can be the dance music of the seventeenth century and that period of folk music which we can date to that age. The songs performed by our ensemble, the „*Hírös Pannónia*” (Famous Pannonia) Early Music Ensemble in September 2006, were interpreted mainly on the base of this dance music. After offering a brief history of these melodies I present the interpretation of these songs.